

## RECENZIJOS

## VOKIEČIŲ BIBLIOTEKININKĖS VEIKALAS

RASA BŪDVYTYTĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra,  
Universiteto g. 3, 2734 Vilnius, Lietuva

„Aš norėjau geriausia...“ – taip savo kūrybinės veiklos moto suformulavo ilgąmetė Vokietijos valstybinės bibliotekos Berlyne darbuotoja Friedhilde Krause, praėjusiais metais atšventusi savo 70 metų jubiliejų. Lietuvos bibliotekinei visuomenei F. Krause gerai pažįstama. Glaudūs bendradarbiavimo ryšiai sieja ją su Nacionalinės Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto ir kitų didžiųjų Lietuvos bibliotekų darbuotojais bei Vilniaus universiteto dėstytojais. Jos iniciatyva Vokietijos valstybinėje bibliotekoje buvo surengta parodų, propaguojančių lietuviškas knygas ir supažindinančių su iškilomis Lietuvos asmenybėmis, keistasi bibliotekų darbuotojų stažuotėmis. Priminsime tik kelias biografijos datas. F. Krause (mergautinė pavardė – Jonat) gimė 1928 m. rugpjūčio 18 d. Serocke (Lenkija). Po slavistikos, germanistikos studijų Berlyno Humboltų universitete kurį laiką dirbo šio universiteto Slavistikos instituto asistente, vėliau – VDR aukštojo ir specialiojo mokslo sekretoriato vyriausiąja referente, o nuo 1958 m. – Vokietijos valstybinėje bibliotekoje Berlyne. 1970 m. Humboltų universitete apgynė filologijos mokslų daktaro disertaciją „Die slawischen Verbindungen der Königlichen Bibliothek zu Berlin und der Aufbau ihres Slavica-Bestandes seit ihres Gründung bis 1871“ („Slavistika Karališkoje bibliotekoje Berlyne ir slavistikos fondo kaupimas nuo jo įsteigimo iki 1871 m.“). 1976 m. šis darbas išėjo atskira knyga. 1981 m. F. Krause tapo Humboltų universiteto bibliotekininkystės profesore. Septynerius metus (1969–1976 m.) dirbo Vokietijos valstybinės bibliotekos Berlyne direktoriaus pavaduotoja, o nuo 1977 m. iki 1988 m. – šios institucijos direktore. 300 metų bibliotekos istorijoje ji buvo pirmoji vadovė moteris.

Gal kiek mažiau mūsų skaitytojui žinomas F. Krause's mokslinis tiriamasis darbas. Pristatomas jos straipsnių rinkinys „Rund um die Bibliothek“ („Apie biblioteką“)<sup>1</sup>,

<sup>1</sup> Rund um die Bibliothek gesammelte Aufsätze und Studien / Friedhilde Krause ; Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz, Wiesbaden Reichert, 1998. 292 p. portr. – (Beiträge aus der Staatsbibliothek zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz ; Bd. 7). Knygoje taip pat: Vorwort / Antonius Jammers, p. 7–8. Vok. Bibliogr. išnašose. Bibliographie der Veröffentlichungen von und über Friedhilde Krause 1958–1998 / Bearb. von Ingrid Kuhnke, p. 231–284. Asmenvardžių r-klė p. 285–288. Dalyk. r-klė p. 289–292. ISBN 3-89300-082-5.

pasirodęs Vokietijos valstybinės bibliotekos leidžiamų darbų serijoje, suteiks galimybę Lietuvos skaitytojams plačiau susipažinti su šia F. Krause's veiklos sritimi. Rinkinyje pateikiami straipsniai apie bibliotekinį Berlyno gyvenimą: Vokietijos valstybės bibliotekos istoriją, fondų formavimą ir kt. Straipsniai išdėstyti chronologine jų parašymo tvarka. Tai vieni iš naujausių autorės darbų. Dauguma publikacijų skiriama iškilioms Vokietijos valstybinės bibliotekos asmenybėms – jų vadovams, darbuotojams, rėmėjams ir draugams. Jie iškeliami iš užmaršties, pateikiamas kiekvieno įnašas į bibliotekos susiformavimą. Net keturiuose straipsniuose aptariami Friedricho Wilkeno (1777–1840) – istoriko, orientalisto, Karališkosios bibliotekos Berlyne direktoriaus (1816–1840 m.), Berlyno universiteto profesoriaus, rektoriaus, pirmojo 1831 m. įkurtos universiteto bibliotekos vadovo, Karališkosios mokslų akademijos nario, „Karališkosios bibliotekos Berlyne istorijos“ autoriaus – moksliniai tyrinėjimai. Pristatomas jo fundamentalus, 1807–1832 m. išleistas istorinis septynių tomų darbas „Geschichte der Kreuzzüge nach morgenländischen und abendländischen Berichten“ („Kryžiaus žygių istorija pagal pranešimus iš Rytų kraštų ir Vakarų Europos“), 1820–1823 m. pasirodžiusi studija apie Berlyną „Zur Geschichte von Berlin und seine Bewohner“ („Berlyno ir jo gyventojų istorija“), apimanti laikotarpį nuo miesto įkūrimo iki Friedricho Vilhelmo I valdymo laikų, nušviečiamas jo bendradarbiavimas su čekų mokslinės slavistikos pagrindėju kalbininku Josefu Dobrovsky (1753–1829) ir britų bibliotekininkais. Nemažai dėmesio skiriama ir ilgamečio bibliotekos darbuotojo (1806–1850 m.), istoriko, 1833 m. pasirodžiusio „Berlin und seine Umgebung im 19. Jahrhundert“ („Berlynas ir jo apylinkės XIX a.“) autoriaus, Williama Shakespeare'o, Walterio Scotto, Washingtono Irvingo kūrybos vertėjo, dėl meilės Anglijai praminto Lordu Samuelio Heinricho Spikerio (1786–1858) bei istoriko, „Monumenta Germaniae historica“ rengėjo ir leidėjo, 31 metus vadovavusio bibliotekai Georgeo Heinricho Perzo (1795–1876) veikalai. Išsami studija nušviečia Karališkosios bibliotekos Berlyne vadovo (1874–1884 m.), istoriko, 1867–1880 m. vadovavusio ir Archeologijos instituto prezidiumui, Richardo Lepsius (1810–1884) asmenybę. Jis įėjo į bibliotekos istoriją kaip reorganizatorius, puoselėjęs viltį pastatyti naują bibliotekos priestatą (ši idėja buvo įgyvendinta tik 1914 m.), pasiekęs, kad bibliotekos komplektavimo finansavimas būtų padidintas dvigubai. Jo vadovavimo laikotarpiu biblioteka įsigijo vertingus Johanno Gottfriedo Herderio, Arthuro Schopenhauerio literatūrinius palikimus, hercogo Alexanderio Hamiltono viduramžių rankraščių rinkinį. R. Lepsius buvo nacionalinės bibliotekos, kurioje būtų kuo išsamiau sukomplektuota nacionalinė literatūra, didžiųjų Europos kultūros šalių literatūra bei slavistika ir orientalistika, sukūrimo idėjos autorius. Jis pradėjo rengti reguliarias įgytų naujų leidinių parodas, planavo leisti kortelinių katalogų leidinius. Šių idėjų įgyvendinimas buvo ir kito bibliotekos vadovo (1905–1914 m.), teologo, istoriko Adolfo von Harnacko (1851–1936), kuriam skirtas proginis straipsnis 50 metų mirties sukakčiai paminėti, rūpestis. Jo iniciatyva 1906 m. Karališkojoje bibliotekoje Berlyne įkurtas Vokietijos bibliotekų informacijos centras, 1907 m. – Prū-

sijos bibliotekininkystės taryba. Vadovaujant A. von Harnackui, Karališkoji biblioteka Berlyne tapo centralizuoto bibliografinio darbo koordinatorė, rengiančia suvestinius Prūsijos mokslinių bibliotekų knygų, inkunabulų, suvestinių žurnalų katalogus. Bibliotekoje įkurti specializuoti muzikos, orientalistikos, ekslibrisų ir kiti skyriai. 1914 m. įkurta Karališkosios bibliotekos draugų sąjunga. Suvestinio Prūsijos, vėliau išplėsto iki Vokietijos, bibliotekų katalogo pasirodymas siejamas su Prūsijos valstybinės bibliotekos direktoriaus 1921–1925 m. Fritzo Milkau (1859–1934) vardu. Šio asmens veikla nušviečiama straipsnyje, parengtame remiantis bibliotekos archyvuose išlikusių tarnybinių protokolų analize. Iki Antrojo pasaulinio karo pasirodė Vokietijos bibliotekų suvestinio katalogo 14 tomų. F. Milkau Berlyno universitete įsteigė Bibliotekininkystės institutą, buvo pirmųjų „Handbuch der Bibliothekswissenschaft“ („Bibliotekininkystės vadovo“) tomų, pasirodžiusių 1931–1933, bendradarbis ir leidėjas. Daug vietos rinkinyje skiriama Vokietijos valstybinės bibliotekos Berlyne istorijai. Seniausioji, apimanti pirmuosius 90 Karališkosios bibliotekos metų, nušviečiama pristatomame juristo, istoriko, istorinių šaltinių leidėjo, bibliografo Johanno Carlo Conrado Oerlichso (1722–1798) 1752 metų leidinyje „Entwurf einer Geschichte der Königlichen Bibliothek zu Berlin“ („Karališkosios bibliotekos Berlyne istorijos metmenys“), kuriuo naudojosi visi vėlesni bibliotekos istorijos tyrėjai. Čia pateikiami ne tik istoriniai bibliotekos faktai, bet ir kruopščiai surinkti duomenys apie retų reikšmingų knygų egzempliorių kilmę ir likimą. Nemaža žinių apie biblioteką autorė aptiko Britų muziejaus bibliotekininko Antonio Maria Pannizi (1797–1879) 1834 m. surengtos apklausos, kurioje dalyvavo 27 užsienio bibliotekos, tarp jų ir Karališkoji biblioteka Berlyne, anketose. Daug išsamios apibendrinamosios medžiagos F. Krause pateikia panoraminiam straipsnyje apie Berlyno bibliotekų raidą nuo XVI a. iki 1992 m. Straipsnis suskirstytas į istorinius laikotarpius, dariusius įtaką bibliotekų kūrimuisi, plėtrai, klestėjimui, sąstingui, netektims: nuo seniausių laikų iki XVII a. vidurio; Prūsijos absoliutizmas ir Šviečiamasis amžius (1661–1810); nuo reformacijos iki valstybės sukūrimo (1810–1871); nuo valstybės sukūrimo iki Veimaro respublikos (1871–1932); Berlyno bibliotekos nacionalsocializmo laikais; bibliotekininkystė nuo Berlyno padalijimo iki suvienijimo (1945–1990); bibliotekos suvienytame Berlyne (nuo 1990). Skaitytojus sudomins straipsniai apie mažiau žinomus vokiečių kultūros veikėjų gyvenimo ir veiklos faktus – lingvistų ir tautosakininkų brolių Jacobo (1785–1863) ir Wilhelmo (1786–1859) Grimmų ryšius su Karališkąja biblioteka, kurios direktoriaus posto siekė ir Jacobas Grimmas, vokiečių mokslininko gamtininko Alexanderio von Humboldto (1769–1859) bendradarbiavimą su bibliotekos darbuotojais bei jo vienos iš žymiausių XIX a. Vokietijos mokslinių bibliotekų ir rankraštinės kolekcijos likimą. Straipsnių rinkinyje mokslininkė plačiai aptarė Vokietijos valstybinės bibliotekos Berlyne knygų fondų kaupimo, retesnių kolekcijų įsigijimo istoriją. Šia tema publikuojami straipsniai apie Berlyno žydų bibliofilus, kurių dauguma buvo leidėjai, knygų prekybininkai, antikvarai (pažymėtina, kad 1933 m. žydai sudarė 22,61% visų Vokietijoje

užsiimančių leidybine veikla), bibliotekininkai, pramonininkai, finansininkai, ir jų svarų įnašą gausinant Vokietijos valstybinės bibliotekos Berlyne rankraštinių bei knygų fondą 1905–1933 m., apie poeto Heinricho Heine's rankraštinių palikimą ir Prūsijos kultūros politiką, Švedijos bibliotekininkų paramą Vokietijos bibliotekoms sunkiais 1922–1923 m. infliacijos laikais bei lenkiškų knygų komplektavimą (Joachimo Lelewelio, Wacława Aleksanderio Maciejowskio, Wojciecho A. Cybulskio dovanos, Poznanės kunigaikštystės, priklausiusios Vokietijos karalystei, siunčiamas privalomasis egzempliorius ir kt. šaltiniai) ir propagavimą Vokietijos valstybinėje bibliotekoje Berlyne. Rinkinyus baigiamas F. Krause's straipsniu apie savo, kaip Vokietijos valstybinės bibliotekos direktorės, 12 metų veiklą, nelengvą darbą stebint oficialiai VDR valdžiai ir nemažus laimėjimus, kuriuos, susijungus abiem Vokietijos dalims, kartais mėginama nubraukti ar bent jau sumenkinti. O pasiekta buvo daug, ir tai yra neabejotinas sąžiningos mokslininkės, išvalgios ir patyrusios vadovės nuopelnas. Be 19 publikuojamų straipsnių, pateikiama Ingridos Kuhnke parengta F. Krause's 1958–1998 m. darbų bibliografija bei publikacijų apie ją sąrašas. Darbų bibliografija išties išpūdinga – ji atskleidžia įvairiapusišką mokslininkės, valstybinės kultūros įstaigos vadovės kūrybinę veiklą ir apima 428 pozicijas. Tai straipsniai, skirti knygos, bibliotekų ir bibliotekininkystės istorijai, teorijai, recenzijos, vertimai, bibliografijos ir kt. Net 25 pozicijos iš jų yra lituaninės. F. Krause recenzavo Lietuvoje išėjusius knygotyros veikalus, pristatė lietuviškas parodas Vokietijoje bei Lietuvos kultūros asmenybes (Kristijoną Donelaitį, Mikalojų Konstantiną Čiurlionį, Adomą Mickevičių), Lietuvos didžiąsias bibliotekas, jų fondus.

F. Krause's straipsnių rinkinys – tai tarsi Berlyno bibliotekų istorija, kurioje mūsų šalies skaitytojas ras ir apibendrinamųjų, ir analizinių vieną ar kitą faktą bei personalią nušviečiančių publikacijų, suteikiančių puikią progą susipažinti su kaimyninės šalies bibliotekiniu gyvenimu.